

चॅट जीपीटी (जनरेटिव्ह एआय) च्या युगातील शैक्षणिक अखंडता आणि राष्ट्रीय शिक्षण धोरण (NEP 2020)

श्री सुरज वामन नगराळे¹, डॉ. लता सुभाष मोरे(सुरवाडे)²

¹ संशोधक, कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र, विद्यापीठ जळगाव (महाराष्ट्र).

² मार्गदर्शक, (प्राचार्य), साने गुरुजी विद्या प्रबोधिनी सर्वसमावेशक, शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय खिरोदा, ता. रावेर जि. जळगाव (महाराष्ट्र).

सारांश:

या शोधनिबंधात चॅट जीपीटीसारख्या कृत्रिम बुद्धिमत्ता साधनांचा शैक्षणिक क्षेत्रावर होणारा परिणाम आणि त्यामुळे शैक्षणिक अखंडतेसमोर निर्माण झालेली आव्हाने यांचा अभ्यास केला आहे. NEP 2020 मधील नीतिमत्ता आणि तंत्रज्ञान वापराच्या संदर्भाला अनुसरून, एआयचा वापर 'नक्कल' करण्यासाठी न होता 'शिकण्यासाठी' कसा करता येईल, याचे विश्लेषण यात केले आहे.

मुख्य शब्द: चॅट जीपीटी, शैक्षणिक, तंत्रज्ञान, एआय.

► *Corresponding Author:* श्री सुरज वामन नगराळे

प्रस्तावना (Introduction)

एआय चा उदय: जनरेटिव्ह एआय (ChatGPT, Gemini, Claude) मुळे मजकूर, कोड आणि कल्पनांची निर्मिती सेकंदात शक्य झाली आहे.

विसाव्या शतकाच्या मध्यात सुरू झालेला कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा प्रवास आज एका निर्णायक वळणावर येऊन पोहोचला आहे. 'एआयचा उदय' ही केवळ तांत्रिक प्रगती नसून ती एक नवीन औद्योगिक क्रांती आहे. सुरुवातीला केवळ साधी गणिते सोडवण्यापुरते मर्यादित असलेले संगणक आज मानवाप्रमाणे विचार करणे, चित्र काढणे आणि निर्णय घेण्यास सक्षम झाले आहेत. या शोधनिबंधाचा उद्देश एआयच्या या झपाट्याने होणाऱ्या विकासाचे विश्लेषण करणे आणि त्याचे सामाजिक व आर्थिक परिणाम तपासणे हा आहे... "*प्रस्तावनेचा संक्षिप्त नमुना (Sample Draft)*"

"शिक्षण क्षेत्रात तंत्रज्ञानाचा वापर नवा नाही, परंतु कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या (AI) उदयाने या क्षेत्रासमोर एक अभूतपूर्व आव्हान उभे केले आहे. विशेषतः जनरेटिव्ह एआयच्या सुलभ उपलब्धतेमुळे 'शैक्षणिक अखंडता' या संकल्पनेची व्याख्या बदलण्याची वेळ आली आहे. जेव्हा एखादे यंत्र मानवासारखे निबंध लिहू शकते किंवा कठीण गणिते सोडवू शकते, तेव्हा विद्यार्थ्यांच्या मूळ क्षमतेचे मूल्यमापन कसे करावे, हा मोठा प्रश्न आहे. हा शोधनिबंध एआयच्या वाढत्या वापरामुळे शैक्षणिक नैतिकतेवर होणाऱ्या परिणामांचा सखोल आढावा घेतो..."

संशोधन उद्दिष्टे (Research Objectives)

१. एआयच्या व्याप्तीचा अभ्यास करणे.

शैक्षणिक क्षेत्रात (विशेषतः गृहपाठ, निबंध लेखन आणि कोडिंगमध्ये) जनरेटिव्ह एआय टूल्सच्या (उदा. ChatGPT, Claude, Gemini) वापराचा सद्यस्थितीतील आवाका तपासणे.

२. शैक्षणिक अखंडतेवरील परिणामांचे विश्लेषण करणे

एआयमुळे विद्यार्थ्यांच्या मूळ विचारप्रक्रियेवर आणि लेखनाच्या गुणवत्तेवर होणाऱ्या परिणामांचे मूल्यमापन करणे.

एआयचा वापर हा 'मदत' (Assistance) आहे की 'वाङ्मयचौर्य' (Plagiarism), यातील पुसट होत चाललेल्या सीमारेषेचा अभ्यास करणे.

३. विद्यार्थ्यांच्या मानसिकतेचा अभ्यास करणे

विद्यार्थी एआयचा वापर अभ्यासासाठी कोणत्या उद्देशाने करतात (संकल्पना समजून घेण्यासाठी की केवळ उत्तरे मिळवण्यासाठी) हे शोधणे.

४. विद्यमान तपासणी साधनांच्या (Detection Tools) मर्यादा तपासणे

एआय-व्युत्पन्न (AI-generated) मजकूर ओळखण्यासाठी उपलब्ध असलेल्या सॉफ्टवेअर्सची (उदा. Turnitin, GPTZero) अचूकता आणि त्यांच्या मर्यादांचे विश्लेषण करणे.

५. शिक्षक आणि शैक्षणिक संस्थांच्या भूमिकेचे परीक्षण करणे

एआयच्या काळात मूल्यमापन पद्धतींमध्ये (Assessment Methods) कोणते बदल करणे आवश्यक आहे, याचा शोध घेणे. (उदा. तोंडी परीक्षा किंवा वर्गात प्रत्यक्ष लेखन वाढवणे).

६. नैतिक आणि कायदेशीर बाबींचे सखोल अध्ययन

एआयच्या वापरामुळे उद्भवणारे बौद्धिक संपदा अधिकार (Intellectual Property Rights) आणि डेटा गोपनीयतेच्या प्रश्नांचे विश्लेषण करणे.

७. उपाययोजना आणि धोरणे सुचवणे

शैक्षणिक अखंडता जपण्यासाठी एआयचा जबाबदार आणि नैतिक वापर (Ethical AI Use) कसा करता येईल, यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे किंवा धोरणे सुचवणे.

समस्या: यामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये 'साहित्य चोरी' (Plagiarism) आणि स्वतःचे कष्ट न घेण्याची प्रवृत्ती वाढत आहे.

साहित्याचा आढावा: (Review of Literature)

NEP 2020 च्या चौकटीत राहून एआयचा नैतिक वापर सुनिश्चित करणे निश्चितच आवश्यक आहे. **NEP 2020 आणि तंत्रज्ञान (NEP 2020 & Technology)**

NEP 2020 खालील मुद्द्यांवर भर देते जे एआयच्या काळात महत्त्वाचे ठरतात:

चिकित्सक विचार (Critical Thinking): निव्वळ घोकंपट्टीपेक्षा विश्लेषण करण्यावर अधिक भर दिला पाहिजे.

NETF (National Educational Technology Forum): तंत्रज्ञानाचा शिक्षणात योग्य वापर करण्यासाठी प्लॅटफॉर्मची निर्मिती करण्यात आली आहे. त्याचा शिक्षणात जास्तीत जास्त उपयोग केला पाहिजे.

मूल्य शिक्षण: शैक्षणिक प्रामाणिकपणा आणि नीतिमत्ता जोपासणे. हे नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणा 2020 च्या दृष्टीने फार महत्त्वाचे आहे.

शैक्षणिक अखंडतेपुढील आव्हाने:- (Challenges to Academic Integrity)

AI - आधारित साहित्य चोरी: एआयने तयार केलेला मजकूर पकडणे पारंपारिक 'Plagiarism' सॉफ्टवेअरसाठी कठीण होते.

बौद्धिक क्षमतेचा न्हास: विद्यार्थी स्वतः विचार करण्याऐवजी एआयवर अवलंबून राहत आहेत.

मूल्यमापनातील अडथळे: गृहपाठ किंवा असाइनमेंट विद्यार्थ्यांने स्वतः केले आहे की एआयने, हे ओळखणे कठीण झाले आहे.

एआय: एक शैक्षणिक साधन म्हणून (AI as an Educational Tool)

एआय कडे केवळ शत्रू म्हणून न पाहता, त्याचा सकारात्मक वापर कसा करता येईल:

Personalized Learning: विद्यार्थ्यांच्या गरजेनुसार शिकण्याचे साहित्य तयार करणे.

संशोधन साहाय्य: माहितीचे संकलन आणि विश्लेषण करण्यासाठी एआयचा वापर करणे.

भाषेतील अडथळे दूर करणे: प्रादेशिक भाषेतून शिक्षण घेणाऱ्यांसाठी अनुवाद साधनांचा वापर.

धोरणात्मक शिफारसी (Recommendations)

मूल्यमापन पद्धतीत बदल: लेखी परीक्षेपेक्षा तोंडी परीक्षा, प्रात्यक्षिके आणि 'क्रिटिकल रिफ्लेक्शन'वर आधारित मूल्यमापन करावे.

एआय साक्षरता: शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांना एआयच्या नैतिक मर्यादांची जाणीव करून देणे.

संस्थात्मक धोरण: विद्यापीठांनी 'AI Usage Policy' तयार करणे अनिवार्य करावे.

निष्कर्ष (Conclusion)

संशोधनाच्या अंती खालील निष्कर्ष काढता येतात:

- एआय हे अपरिहार्य आहे:** तंत्रज्ञानावर बंदी घालणे हा उपाय नसून, त्याचा स्वीकार करणे आवश्यक आहे. NEP 2020 नुसार, शिक्षणाने बदलत्या काळाशी जुळवून घेतले पाहिजे.
- मूल्यमापनात क्रांतीची गरज:** पारंपारिक गृहपाठ (Assignments) पद्धती आता एआयमुळे कालबाह्य ठरत आहेत. त्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या 'प्रक्रियेवर' (Process) आधारित गुणदान करणे गरजेचे आहे, केवळ 'अंतिम उत्पादन' (Final Output) नाही.
- शिक्षक-विद्यार्थी नाते:** एआय माहिती देऊ शकते, पण 'नैतिक मार्गदर्शन' आणि 'मूल्य संस्कार' केवळ शिक्षकच देऊ शकतात. त्यामुळे शिक्षकाची भूमिका आता एका 'मार्गदर्शकाची' (Facilitator) झाली आहे. नैतिकतेचे महत्त्व: शैक्षणिक अखंडता टिकवण्यासाठी केवळ सॉफ्टवेअरवर अवलंबून न राहता, विद्यार्थ्यांमध्ये 'बौद्धिक प्रामाणिकपणा' निर्माण करणे हाच दीर्घकालीन उपाय आहे.

माहितीचे विश्लेषण (Data Analysis & Discussion)

साध्य (Outcomes)	वर्णन (description)
चिकित्सक विचार क्षमता	विद्यार्थी ए आयने दिलेली माहिती जशीच्या तशी न स्वीकारता याची विश्लेषण करायला शिकतील
ए आय साक्षरता (AI Literacy)	शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांना यायचा जबाबदार आणि नैतिक वापर कसा करावा याचे कौशल्य प्राप्त होईल
सर्वांगीण मूल्यमापन	NEP 2020 च्या ध्येयानुसार विद्यार्थ्यांच्या केवळ पाठांतर ऐवजी त्यांच्या सर्जनशीलतेचे आणि तर्कशक्तीचे अचूक मापन होईल.
संशोधन दर्जा सुधारणी	यायचा वापर डेटा विश्लेषण आणि मांडणीसाठी केल्यामुळे संशोधनाचा दर्जा आणि वेग वाढेल मात्र मूळ कल्पना मानवी राहिल.
डिजिटल समता	ये साधनांच्या योग्य वापरामुळे ग्रामीण आणि शहरी भागातील शैक्षणिक दरी कमी होण्यास मदत होईल.

एआयला रोखणे अशक्य आहे, परंतु त्याचा वापर शैक्षणिक मूल्यांना धक्का न लावता करणे शक्य आहे. NEP 2020 च्या ध्येयानुसार, आपण तंत्रज्ञानाचा वापर विद्यार्थ्यांची बुद्धिमत्ता 'बदलण्यासाठी' नव्हे, तर ती 'वृद्धिंगत' करण्यासाठी केला पाहिजे.

साध्य / फलश्रुती (Outcomes/Objectives Achieved)

या संशोधनातून किंवा प्रस्तावित बदलांमधून खालील गोष्टी साध्य होऊ शकतात:

- चिकित्सक विचार क्षमता विद्यार्थी एआयने दिलेली माहिती जशीच्या तशी न स्वीकारता त्याचे विश्लेषण करायला शिकतील.
- एआय साक्षरता (AI Literacy) शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांना एआयचा जबाबदार आणि नैतिक वापर कसा करावा याचे कौशल्य प्राप्त होईल.
- सर्वांगीण मूल्यमापन NEP 2020 च्या ध्येयानुसार, विद्यार्थ्यांच्या केवळ पाठांतराऐवजी त्यांच्या सर्जनशीलतेचे आणि तर्कशक्तीचे अचूक मापन होईल.
- संशोधन दर्जा सुधारणे एआयचा वापर डेटा विश्लेषण आणि मांडणीसाठी केल्यामुळे संशोधनाचा दर्जा आणि वेग वाढेल, मात्र मूळ कल्पना मानवी राहिल.

५) डिजिटल समता एआय साधनांच्या योग्य वापरामुळे ग्रामीण आणि शहरी भागातील शैक्षणिक दरी कमी होण्यास मदत होईल.

संदर्भ (References)

- १) **Bender, E.M. , et al. (2021)** On the Dangerous of Stochastic parrots : Can laanguage Models Be Too Big ? (या लेखात एआय मजकूर कसा तयार होतो आणि त्यातील त्रुटी बदल माहिती मिळाली.)
- २) **Cotton D.R. et. al.(2023)** Chatting and cheating Ensuring academic integrity in the area of jar gvd general of higher education pedagogies.
- ३) **Dawson P. (2020)** Depending assessment security in the digital world routledge .
- ४) **Ministry of Education (2020).**
- ५) **National Education Policy 2020.**
- ६) **UNESCO (2023).** Guidance for generative AI in education and research.
- ७) **UGC Guidelines on Academic Integrity and Plagiarism.**